

Joni Krekola

Kootut selitykset

Entiset kansanedustajat ja eduskunnasta putoamisen tulkinnat

Eduskuntavaaleissa annetut äännet ratkaisevat edustuksellisessa demokratiassa sen, kenet valitaan kansanedustajan nelivuotiseen pätkätyöhön. Osa istuvista kansanedustajista jää aina valitsematta uudelleen eli putoaa eduskunnasta. Erityisen suuri, 50 tai enemmän, putoajien määrä on ollut vuosien 1966 (57), 1970 (55) ja 1983 (50) eduskuntavaaleissa.¹

Istuvien kansanedustajien pudottajina ovat Suomen vaalijärjestelmässä joko kilpailevan tai oman puolueen haastajat. Heikki Paloheimon mukaan pudonneet edustajat ovat useammin menettäneet paikkansa oman kuin jonkun toisen puolueen haastajille, mikä on omiaan tulehduttamaan ehdokkaiden keskinäisiä suhteita vaalipiirissä. Istuvien näkökulmasta erityisen vaarallisia ovat entiset kansanedustajat, jotka pyrkivät palamaan eduskuntaan.²

Vuosikymmenten mittaiset parlamentaarikon urat, jotka päättyvät vapaaehtoiseen luopumiseen eduskuntatyöstä, ovat verrattain harvinaisia Suomessa.³ Eduskunnasta putoamisen mahdollisuus kuuluu lähes jokaisen pitkäaikaisen kansanedustajan odotushorisonttiin. Silti valitsematta

jääminen on miltei kaikille sen kokeneille karvas pettymys ja nöyryyttävä elämänmuutos.

Tässä artikkelissa analysoin, miten entiset kansanedustajat ovat selittäneet omaa putoamistaan eduskunnasta. Edustajapaikan uusimisen epäonnistumiseen vaikuttavat monet seikat, joiden painoerojen arvioiminen ei taida olla edes mahdollista. Pudonneet kuitenkin selittävät epäonnistumisestaan tavalla tai toisella, usein välittömästi vaalien jälkeen julkisuudessa sekä myöhemmin haastatteluissa ja muistelmissa. Heti vaalien jälkeen heidän on nopeasti jäseneltävä, miksi näin on käynyt, sillä media janoaa kommentteja, kun tunteet ovat pinnassa.⁴

Tutkimusaineistona käytän ensireaktioiden kuvausten sijasta veteraanikansanedustajien muistitietohaastatteluita,⁵ joissa haastateltavien eduskuntavaalikampanjat ja -tulokset käydään perinpohjaisesti läpi. Veteraaniedustajahaastattelut ovat ei-julkista, luvanvaraista tutkimusaineistoa, jossa käsitellään putoamisen kaltaisia arkaluonteisiakin teemoja.⁶ Veteraanihaastattelujen tulkinnat eivät ole julkisuuteen muotoiltuja, joten voidaan olettaa, että haastateltavat kerto-

1. Heikki Paloheimo, Eduskuntavaalit 1907–2003. Teoksessa Anne Ollila & Heikki Paloheimo (toim.) *Kansanedustajan työ ja arki*. Suomen eduskunta 100 vuotta, osa 5. Edita 2007, 334, 351. Myöhemmät putoajien määrät: 2007: 44, 2011: 46, 2015: 40, 2019: 48.

2. Paloheimo 2007, 333–335.

3. Pisimpään yhtämittaisesti kansanedustajana edustajapäivien mukaan laskettuna (tilanne 16.4.2019): Ilkka Kanerva 15 908 (43 v. 6 kk, 21 päivää), John Österholm 15 144, Ben Zyskowitz ja Mauri Pekkarinen 14 634. Yli 40 vuotta edustajana, mutta ei yhtäjaksoisesti myös Johannes Virolainen (15 330). https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/entiset_kansanedustajat/tilastotietoa-entisista-edustajista/Documents/pitkaaikaisimmat-kansanedustajat-edustajapäivien-mukaan.pdf (1.7.2020).

4. "Vituttaa kuin pientä apinaa", kuvaili Jyrki Kasvi tuntemuksiaan vuoden 2011 eduskuntavaalitulosten selvittyä. Ex-kansanedustaja: Emme osanneet kuin naureskella persuille. *Vihreä Lanka* 21.4.2011. <https://www.vihrealanka.fi/uutiset/ex-kansanedustaja-emme-osanneet-kuin-naureskella-persuille> (1.7.2020).

5. Veteraanikansanedustajien muistitietoaarkisto, Eduskunnan kirjasto. Artikkelin alaviitteistä ilmenee haastatteluvuosi ja haastattelijan nimikirjaimet: Eeva Ahtisaari, Marjatta Hietala, Jorma Kallenautio (JK), Joni Krekola (JKr), Tapani Kunttu, Mikko Laakso, Juhani Mylly, Tuomo Olkkonen, Antti Parpola, Seppo Tamminen.

6. Veteraanikansanedustajien muistitietoaarkistossa on tällä hetkellä 438 tutkimuskäyttöön valmistunutta, keskimäärin kuusituntista haastattelua, jotka on purettu tekstimuotoon. Vanhat C-kaseteille tallennetut haastattelut digitointiin äänitiedostoiksi vuonna 2012. <https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/eduskunta/arkistonaineistot-tietopaketti/Sivut/Veteraanikansanedustajien-muistitietoaarkisto.aspx> (1.7.2020).

vat vaikeistakin aiheista avoimemmin. Kulunut aika kypsyttää haastattelujen putoamisselitykset ensireaktioita henkilökohtaisemmiksi ja suorauskaisemmiksi: tarvittaessa syylliset nimetään ja mediakin saa osansa. Aineistoa lukiessa on tärkeä pitää mielessä sen ajallinen luonne ja syntyprosessi. Kun haastattelijat esittävät puolistrukturoiduissa haastatteluissa teemarungon mukaisia kysymyksiä, syntyy keskustelunomaista muistitietoaineistoa, jossa haastattelijan panos lopputulokselle on niin merkittävä, että on puhuttu yhteisestä tekijyydestä.⁷

Putoamisen selitykset saattavat vaihdella muutamasta virkkeestä useisiin polveileviin tekstisivuihin. Kuvauksia on paikannettu haastattelujen sisällysluekoiden avulla sekä käyttämällä haastattelutekstien yhdistävässä tietokannassa hakusanaa ”potosin”. Näin saatiin tulokseksi 203 virkettä, joissa hakusana esiintyy.⁸ Eduskunnasta putoamista tarkoittavat osumavirkkeet on sitten luettu laajemmassa haastattelukontekstissaan. Selitysten yleisyyden ja kiinnostavuuden (esimerkiksi sukupuoleen ja ikään liittyvät maininnat) perusteella artikkeliin valikoitui otteita 44 veteraanikansanedustajan haastattelusta. Otoksen haastateltavien sukupuolijakaumaksi tuli 11 naista ja 33 miestä. Artikkelissa mainituista putoajista yli puolet tuli sittemmin valituksi uudelleen kansanedustajaksi.

Jokainen tulkinta putoamisesta on omakohmainen, mutta selityksissä on yhtäläisyyksiä, jotka ovat luokiteltavissa. Putoamisen selityksistä erotuu kolme tasoa: poliittinen järjestelmä, puolue ja taustajärjestöt sekä henkilökohtainen taso.⁹ Rakenteelliset selitykset perustuvat Suomessa käytössä olevan vaalijärjestelmän erityispiirteisiin. Järjestötasolla vaaliorganisaatioina toimivat puolueet pyrkivät vaalimatemaattisilla laskelmillaan maksimoimaan vaalituloksen, mikä saattaa

koitua istuvien ehdokkaiden kohtaloksi. Henkilökohtaisen tason selityksissä vedotaan terveyss- tai motivaatio-ongelmiin sekä asiakysymyksiin. Median vaikutus ulottuu kaikille tasoille. Se onkin monelle valitsematta jääneelle sekä hyvä vihollinen että putoamisen selitys. Artikkelit etenee järjestelmätasolta kohti subjektiivisia selityksiä.

Haastattelujen putoamiskuvaukset ulottuvat ajallisesti 1960-luvulta 2010-luvulle.¹⁰ Haastattelun tulkintahetken ja kuvauksen kohteen ajallinen välimatka saattaa olla vuosikymmenien mittainen. Artikkelin rakenne on temaattinen, mutta selittävien ilmiöiden, kuten vaalijärjestelmän tai median, muuttuminen ajassa on otettu huomioon. Pyrkimyksenä on tutkia haastateltavien tulkintoja, ei niinkään korostaa henkilöitä. Alaviitteissä on kuitenkin kerrottu siteerattujen haastateltavien nimet, puoluekannat, ministeriydet ja kansanedustajauran kesto.

Entisten kansanedustajien muistitietohaastatteluihin valikoituvat pitkäaikaisimmat ja menestyneimmät parlamentaarikot.¹¹ Putoamisen riski lienee suurimmillaan ensimmäisen ja toisen nelivuotiskauden jälkeen: ”Ehdokastyypin, jonka putoamisriski on 1970-luvun perusteella suurin, on hieman yli 40-vuotias mies. Hänellä on takanaan enintään kaksi eduskuntakautta, ei merkittäviä valiokuntapaikkoja eduskunnassa mutta kylläkin näyttävä kunnallispolitiikon ura taustanaan.”¹² Riviedustajien tyypillisimpiä putoamiskokemuksia artikkelissa käytetty aineisto ei välttämättä tavoita, elleivät pudonneet ole tulleet myöhemmin uudelleen valituiksi.

Veteraaniedustajahaastatteluista voi yleisesti luonnehtia kertomuksiksi onnistumisista ja poliittisen vastuun kasautumisesta. Haastattelujen sisältö on eroteltu erilaisia tarinatyyppejä kehyskertomuksista puolustuspuheisiin.¹³ Eduskunnasta putoamisen kuvauksissa haastateltavat

7. Kari Teräs & Pia Koivunen, Historiallinen muistitietohaastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander & Johanna Ruusuvoori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino 2017, 199–201, 204–209.

8. Tietokanta on koottu Suomen Akatemian Voices of Democracy -projektia (2017–2021, nro 308792) varten. Artikkelit on kirjoitettu projektin jäsenenä. Kiitän Kari Terästä rakentavista kommentteista.

9. Tässä on sovellettu Pippa Norrisin ja Joni Lovenduskin kolmitasoisia mallia, jota on käytetty kansanedustajaksi valikoitumisen tutkimiseen. Ilkka Ruostetsaari, Kansanedustajaksi rekrytoituminen ja vaalimenestykseen vaikuttavat tekijät. Tapaustutkimus vuoden 1999 eduskuntavaaleista Pirkanmaan vaalipiirissä. *Politiikka* 2/1999, 80–84.

10. Tutkimusaineiston putoamisajankohdat vuosikymmenittäin: 1960-luku 3, 1970-luku 10, 1980-luku 6, 1990-luku 11, 2000-luku 7, 2010-luku 8. Muutamilla haastatelluilla oli putoamiskokemuksia eri vuosikymmeniltä.

11. Haastateltavien valinnasta, ks. Kristiina Graae & Marjatta Hietala, *Suullista historiaa. Veteraanikansanedustajat haastateltavina*. Eduskunnan kirjasto 1994, 100–102.

12. Pekka Väänänen, *Eduskunnan uusiutuminen. Tutkielma kansanedustajien vaihtuvuudesta 1970-luvulla*. Espoo 1983, ii.

13. Anne Ollila, Ammattina kansan edustaminen. Teoksessa Anne Ollila & Heikki Paloheimo (toim.) *Kansanedustajan työ ja arki*. Suomen eduskunta 100 vuotta, osa 5. Edita 2007, 160–167.

ovat usein epämurkuvuusalueella, jolla he joutuvat poikkeamaan menestyskertomusten kaavasta. Miten politiikassa merkittäviin tehtäviin edenneet entiset kansanedustajat selittävät epäonnistumisiaan?

Suomessa politiikan tutkimuksessa on käsitelty perinpohjaisesti vaaleja sekä ehdokkaiden rekrytointia ja valikoitumista kansanedustajiksi.¹⁴ Eduskunnasta putoamista on sivuttu osana eduskunnan uusiutumisen eli sen kokoonpanojen muutosten kokonaistarkastelua.¹⁵ Entisten kansanedustajien tulkintoja putoamisesta politiikan päänäyttämöltä ei ole aikaisemmin tutkittu. Muistitiedon näkökulma eduskunnasta putoamiseen tuottaa uutta tietoa kansanedustajuuden kipukohdasta, poliitikkojen kokemusmaailmasta ja julkisuussuhteesta.

Vaalijärjestelmän sudenkuopat

Suomessa on vuoden 1954 vaaliuudistuksesta lähtien ollut käytössä henkilö- ja puoluevaalin yhdistävä vaalijärjestelmä, joka suosii suuria vakiintuneita puolueita, tehokkaita vaaliorganisaatioita ja täysiä ehdokaslistoja. Jokaisessa eduskuntavaalissa on jäänyt valitsematta ehdokkaita, joiden henkilökohtainen äänimäärä on ollut suurempi kuin viimeisten valituksi tulleiden. Kaikkein kohtuuttomimmin piilevä äänikynnys on kohdellut pienen vaalipiirin verrattain pientä puoluetta, jolla on yksi valovoimainen ehdokas. Tunnetuin esimerkki lienee vihreiden puheenjohtaja Tarja Cronberg, joka jäi valitsematta vuoden 2007 eduskuntavaaleissa, vaikka henkilökohtaisia ääniä kertyi 7804. Kun vihreiden Pohjois-Karjalan listan toiseksi suosituin ehdokas sai vain 473 ääntä, kärkiehdokkaan vertailuluku jäi auttamatta liian pieneksi:

[...] se oli tosi jännä tilanne vaalien jälkeen, kun melkein kahdeksalla tuhannella äänellä

ei päässyt Pohjois-Karjalasta, jossa on vähän ihmisiä. Täältä pääsi tuhannella. Se oli kesämätöntä. Kaikkien puolueiden edustajat pysäyttelivät minua kadulla ja sanoivat, että eivät he tienneetkään, että teillä on tällainen vaalijärjestelmä.¹⁶

Cronberg tiesi, että läpimeno Pohjois-Karjalan vaalipiirissä oli epätodennäköistä. Helsingin vaalipiirissä puolueen puheenjohtaja olisi mitä ilmeisemmin tullut valituksi. Vaalipiirin vaihdos on kuitenkin ehdokkaalle, kuten Eero Akaan-Penttilälle, aina myös riski: ”Eli minä jätin vaalipiirini, Uudenmaan vaalipiirin, muutin Helsingin puolelle, muutin 12 kilometriä Tapiolasta tuohon noin Rautatienkadulle. Se tiedetään Suomen politiikasta, että silloin kun sinä vaihdat vaalipiiriä, niin se on aina riski siihen, että sinä voit pudota.”¹⁷

Pienet puolueet voivat parantaa mahdollisuuksiaan solmimalla vaaliliittoja, joiden sisällä kaikkien ehdokkaiden äänet lasketaan mukaan vertailulukuun. Vihreillä oli vuonna 2003 vaaliliitto keskustan kanssa, mikä nosti Cronbergin 5618 äänellä eduskuntaan. Pohjois-Karjalassa vihreät olivat myös vuoden 2007 vaaleissa neuvottelleet vaaliliitosta sosiaalidemokraattien kanssa, mutta istuva SDP:n kansanedustaja sai hankkeen kaadettua. Sittemmin vihreät ajoivat muutoksia vaalipiirijakoon puheenjohtajansa kohteluun vedoten. Vaalilain muutoksessa vuonna 2013 Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan vaalipiirit yhdistettiin Savo-Karjalan vaalipiiriksi.¹⁸

Pienpuolueille vaaliliitosten solmiminen on ollut yksi vaalistrategian tärkeimmistä kysymyksistä. Esimerkiksi Kristillinen liitto onnistui vuosien 1975 ja 1979 vaaleissa korottamaan paikkalukuaan useilla kansanedustajilla, jotka eivät olisi menneet läpi ilman vaaliliittoja. Menestyminen vaaliliitoissa edellyttää äänten keskittämistä kär-

14. Ks. Suomen vaalitutkimusportaali: <https://www.vaalitutkimus.fi/fi/julkaisut.html> (1.7.2020). Rekrytoinnista ja valikoitumisesta esim. Ruostetsaari 1999; Soile Kuitunen, Rekrytoitusprosessin mysteeri. Miten ehdokkaaksi ja edustajaksi valikoidutaan. Teoksessa Voitto Helander, Soili Kuitunen & Lauri Paltemaa (toim.) *Kansalaisesta aktiiviksi, aktiivista edustajaksi. Tutkimus vuoden 1995 eduskuntavaaleista ja niiden ehdokasasettelusta*. Turun yliopisto, valtio-opillisia tutkimuksia n:o 51, 1997.

15. Martti Noponen, *Kansanedustajien sosiaalinen tausta Suomessa*. Poliitiikan tutkimuksia 6. Porvoo 1964, 273–300; Martti Noponen, Eduskunnan jäsenistön uusiutuminen. Teoksessa Pertti Pesonen (toim.) *Protestivaalit, nuorisovaalit: tutkielmia kansanedustajien vaaleista 1966, 1970 ja 1972*. Poliitiikan tutkimuksia 12. Ylioppilastuki 1972, 286–315; Väänänen 1983.

16. Tarja Cronbergin haastattelu, 28 (AP 2015). Kansanedustaja (vihr) 2003–2007, Vihreän liiton puheenjohtaja 2005–2009, työministeri 2007–2009. Kansanedustajavuosista voi päätellä, mitä vuotta putoamisen kuvaus koskee.

17. Eero Akaan-Penttilän haastattelu, 32 (ST 2014). Kansanedustajana (kok) 1999–2011.

18. Lauri Tarasti & Arto Jääskeläinen, *Vaali- ja puoluelainsäädäntö*. Edita 2014, 111.

kiehdokkaalle, jonka on saatava vaaliliiton suurin äänimäärä. Kristillisten pitkän linjan vaalistrategi Jouko Jääskeläinen putosi itse vuoden 2003 vaaleissa, joissa kristillisdemokraatit tavoittelivat Uudellamaalla kahta paikkaa kahdella kärjellä. Vaaliliitto perussuomalaisten kanssa nosti ainoastaan Timo Soinin eduskuntaan.¹⁹

Myös Liberaalinen kansanpuolue hyötyi vaaliliitoista vuoden 1975 eduskuntavaaleissa. Koko maan äänimäärä pieneni, mutta paikkaluku kasvoi peräti yhdeksällä edustajalla. Olavi Borg ei uusinut paikkaansa, sillä keskustapuolue ei suostunut vaaliliittoon vahvan istuvan ehdokkaan vaalipiirissä: ”Sellaisissa vaalipiireissä, joissa ei ollut vaaraa, että se menettää fataalit asemansa, se teki vaaliliittoja. Mutta Kepun taktiikkahan oli se, että aina kun se havaitsi, että on liian vahva liberaali, niin se ei mennyt vaaliliittoon.”²⁰

Veikko Vennamon teoria niukasta putoamisestaan vuoden 1962 vaaleissa perustui silloisen vaalijärjestelmän manipulointiin:

Kuopion läänissä oli jok’ikisessä vaalilautakunnassa joko kepulainen tai kommunisti lautakunnan puheenjohtaja ja silloisten säädösten mukaan lautakunnan puheenjohtaja antoi oteäänän,²¹ voi antaa ilman, että lautakunta tiesi mitään. Kun ne näki, että noin on lähellä, niin yht’äkkiä ilmestyi oteäänäni niin paljon, että minä putosin pois.²²

Vennamon putoamiseen vaikutti myös Pientalonpoikien puolueen sisäinen oppositio sekä edellisyksyinen Honka-liitto, jonka puuhamiehistä jäi valitsematta myös Tuure Junnilla.²³

Vaalijärjestelmää on sotien jälkeisellä kaudella muutettu laskemalla äänioikeusikärajaa kahteen

otteeseen, vuoden 1970 vaaleissa kahteenkymmeneen ja vuonna 1972 nykyiseen kahdeksaantoista vuoteen. Muutamat näissä vaaleissa rannalle jääneet selittivät valitsematta jäämistään äänioikeutettujen ja ehdokkaiden nuorennusleikkauksella.²⁴ Putoajien tilalle valittiin vielä nuorempia: ”Täällä Helsingissähan Tuomiojat ja Fribat [Ralf Friberg] ja nämähän ne pudottivat. Tämä uusi polvi tuli silloin. Vuonna 66:han minä olin eduskunnan nuorin; minä olin 33-vuotias ja olin kuopus.”²⁵

Vuoden 1970 eduskuntavaaleja on sittemmin kutsuttu nuorisovaaleiksi, joissa vaihtui kokonainen sukupolvi. Monet puoluejohtajat, kokeneet ja tunnetut poliitikot (V. J. Sukselainen, Väinö Leskinen, Aarne Saarinen) putosivat: ”Me kuvittelimme, että niin kuin ennenkin oli aina tapahtunut, että vanhat valitaan ensin ja sitten vasta uusia pääsee sinne häntäsijoille. Mutta kävikin päinvastoin.”²⁶ Nuorison esiinmarssin yhteydessä on vedottu myös vauhtiin, jolla tv-julkisuus nosti uusia kasvoja politiikkaan: ”silloin tulivat niin kuin aika monet tällaiset televisiotähdet valituksi. Televisio oli uusi tällainen tiedotusväline ja siinä esiintyneet ihmiset olivat siten niin kuin tällaisia idoleja ja tähtiä. Näitä äänestettiin.”²⁷ Havainto pätee sekä tv-julkisuuden aiheuttamaan nosteeseen 1960–70-lukujen taitteesta alkaen että sosiaalisen median haltuunottoon 2000-luvulla.²⁸

Nuorison vaikutuksen lisäksi eduskunnasta putoamista on selitetty ”naisbuumilla”, mikä ei enää ole järjestelmätason selitys, vaan johdettiin äänestäjien tekemistä valinnoista. Ehdokkaiksi asetettujen ja kansanedustajiksi valittujen naisten määrä alkoi kasvaa 1970-luvun lopulta lähtien. Periaatteessa myönteinen kehityskulku

19. Jouko Jääskeläisen haastattelu, 28–29, 158–159 (JKr 2019). Kansanedustaja (skl, kd) 1991–2003, 2011–2015. Erkkä Railo, Mari K. Niemi, Ville Pitkänen & Sini Ruuhonen (toim.) *Kamppailu vallasta. Eduskuntavaalikampanjat 1945–2015*. Docendo 2016, 241.

20. Olavi Borgin haastattelu, 104 (JK 2003). Kansanedustaja (lib) 1972–1975.

21. Vaalilautakunnan puheenjohtajan allekirjoittamalla oteäänellä saattoi antaa äänensä oman kunnan äänestysalueen ulkopuolella. Ennakoäänestys korvasi järjestelmän 1970 vaaleista alkaen.

22. Veikko Vennamon haastattelu, 82 (JK 1992). Kansanedustaja (ml, spp, smp) 1945–1962, 1966–1987, ministeri valtiovainministeriössä 1954–1956.

23. Seppo Keränen, *Vallan leppymättömät. Urho Kekkosen ja Veikko Vennamon taistelujen vuodet*. Auditorium 2015, 272.

24. Noponen 1972, 298–302.

25. Pauli Burmanin haastattelu, 43 (JKr 2010). Kansanedustaja (sdp) 1966–1970, 1974–1975. Äänioikeusikärajan muutoksista ks. Tarasti & Jääskeläinen 2014, 37, 44–69.

26. Arvo Salon haastattelu, 80 (JK 1992). Kansanedustaja (sdp) 1966–1970, 1979–1983, ministeri opetusministeriössä 1982–1983.

27. Edit Terästäön haastattelu, 115 (EA 1990). Kansanedustaja (sdp) 1962–1972.

28. Railo & al. 2016, 138–140, 303–314.

saattoi koitua istuvan naiskansanedustajan kohdaloksi:

Me naiset oltiin siihen saakka nautittu semmoista etua, että meitä oli vaan kolme ehdokasta ja meidät kolme valittiin. Sitten tuli seitsemän naisehdokasta ja taas vaan oli määrä niin kuin kolme korkeintaan valita naisia tai kaksihan oli pojilla tavoitteena, että tulisi vaan kaksi "akkaa".²⁹

Riitta Järvisalo viittaa tässä puolueen piirijärjestön "poikien" pyrkimykseen pudottaa naisedustajia. Vakiintuneiden valta-asetelmien horjuttaminen tasa-arvoon ja naisten joukkovoimaan vetoamalla ärsytti joitakin naisehdokkaiden syrjäyttämiä miehiä.³⁰

Vielä 1960-luvulla eduskunnassa oli vähän naisedustajia, eikä heidän asemansa ollut kadehdittava:

Naiset on arvokkaita puolue-elämässä niin kauan kuin ne tosiaan jaksavat vaan siihen

■ Kuva 1. Vuoden 1972 eduskuntavaaleissa puolueet (kok, sdp, skdl) koettivat vedota nuortuneisiin äänestäjiin julkaisemalla vaalisinglejä. Lähde: Heikki Rajala, Eduskunnan kirjasto.

yhteiseen hyvään. [...] Kerätä rahaa ja huolehtia äänestäjistä ja kannattajista jollekin miehelle. Mutta jos ne sitten alkavat itse tulla esille, niin sitten ne on vähän pöyhöjä sellaiset naiset miesten mielestä.

Kokeneitten ja itsenäisten naisten pudottajat olivat usein nuoria ja tv:stä tuttuja miehiä. "Vanha rouva", 59-vuotias Edit Terästö koki tulleen syrjäytetyksi myös korkean ikänsä takia.³¹

Vaalimatematiikka, poliittinen suunnittelu ja taustavaikuttajat

Puolueet pyrkivät maksimoimaan eduskuntaan valittujen ehdokkaidensa määrän kussakin vaalipiirissä. Ehdokkaiden asettaminen eduskuntavaaleihin perustuu vaalilainsäädäntöön sekä

29. Riitta Järvisalon haastattelu, 80 (JK 1999). Kansanedustaja (sdp) 1972–1979, 1983–1991.

30. Railo & al. 2016, 185–205.

31. Terästön haastattelu, 116. Terästön tilalle valittiin Kuopiosta 25-vuotias YLE:n tv-toimittaja Lasse Lehtinen.

puolueiden omiin sääntöihin ja käytäntöihin. Piirijärjestöt ovat viime kädessä vastuussa ehdokaslistojen laatimisesta ja vaaliliittojen solmisemisesta.³² Ehdokasasettelussa on sääntelystä huolimatta niin paljon liikkumavaraa, että osa eduskunnasta pudonneista on katsonut puolueen sisäisten painotusten vaikuttaneen ratkaisevasti läpimenoon. Suomessa puolueen keskusjohdon mahdollisuudet vaikuttaa piirien toimintaan ja piirijärjestöjen mahdollisuudet manipuloida kentän eli perusjärjestöjen valintoja ovat kuitenkin rajalliset.³³

Yhtäältä puolueet haluavat listoilleen istuvia kansanedustajia, jotka ovat lähtökohtaisesti haastajiaan paremmassa asemassa ja tuovat runsaasti ääniä. Toisaalta puolueet houkuttelevat listoilleen tunnettuja kasvoja, entisiä urheilijoita ja muita julkisuuden henkilöitä, joiden oletetaan vetoavan liikkuviin äänestäjiin.³⁴ Toisinaan julkkisehdokkaat pudottavat pitkän päivätyön tehneitä parlamentaarikkoja. Hiihtäjälegetenda Juha Mieto sai vuoden 2007 vaaleissa yli 13 000 ääntä ja tiputti 24 vuotta kansanedustajana toimineen Jukka Vihriälän lisäksi Lasse Hautalan ja Aulis Ranta-Muotion. Kolme eri puolueen puheenjohtajaa oli houkutellut Mietoja listoilleen. Hän suostui ehdokkaaksi vasta, kun pääministeri Matti Vanhanen kävi kotona pyytämässä ja keskustapuolue tuki avokätisesti kampanjaa.³⁵

Kaikki julkkisehdokkaat eivät tule valituksi, mutta he saattavat syödä istuvien äänisaaliista ratkaisevan siivun. Julkkisehdokkaan hyväksyminen puolueen listalle on nähty tietoisena päätöksenä horjuttaa istuvan edustajan asemaa: ”Minullehan sanoivat kokoomuksen ihmiset Lahdessa, että mitä pahaa sinä olet tehnyt, että puolue sinut näin haluaa pudottaa.”³⁶ Istuvilla on taakkanaan myös oletus, että he tulevat joka tapauksessa valituiksi, mihin haastajat ääniä kalastellessaan vetoavat.

Aikansa julkisehdokas, SKDL:n Terho Pursiainen onnistui tiputtamaan eduskunnasta sekä SKP:n puheenjohtaja Arne Saarisen (1970) että SKP:n vähemmistöläisten keulakuva Taisto Sinisalon (1979). Edellinen tapaus oli Saarisen mukaan radikaalin punapapin tv-julkisuuden aikaansaama vahinko:

Tämä pappihan – jollakin tavalla hänet koettiin siis hyvin myönteiseksi asiaksi. Katsottiin, että on ikään kuin nyt välttämättä saatava hänet eduskuntaan. Siis hänen esiintymisensä ja se seikka, että hän oli pappi, se oli siinä määrin uutta kuitenkin meidän välle, että se jollakin tavalla hullaannutti.

Saarisen mukaan piirijärjestön ”pojat” möhliivät:

[...] kyllä Helsingin piirijärjestö oli kovin pahoillaan, että siinä kävi sillä lailla kuin kävi, kävi vähän niin kuin anteeksi pyytämässäkin. Sanoivat, että he pitivät kerta kaikkiaan sitä niin kuin itsestään selvänä asiana, että minä menen lävitse. No, seuraavissa vaaleissa pojat sitten korjasivat asian.³⁷

Sinisalon putoaminen oli paraatiesimerkki laitavasemmistossa rehottaneesta äänten keskittämisen kulttuurista. Hajaannuksen tilassa olleen SKP:n sisällä enemmistö ja vähemmistö asettivat vuonna 1979 omat ehdokkaansa SKDL:n listalle. Puolueen fraktiot edellyttivät kannattajiensa äänestävän Kymen vaalipiirissä kahta kärkiehdokasta, joista Pursiainen sai 11 553 ääntä ja Sinisalokin melkein 10 000. Sinisalon mukaan kyse oli SKP:n suuntakamppailusta, jossa tavoitteena oli kaataa ”taistolaisuuden” keulakuva: “[...]en usko, että se oli henkilökohtainen kysymys, vaan se oli antaa isku stalinisteille, jos nyt ihan siihen kieleen pannaan.”³⁸

32. Kuitunen 1997, 90–140.

33. Ruostetsaari 1999, 84.

34. David Arter, Money and Votes. The Cost of Election for First-Time Finnish MPs. *Politiikka* 1/2009, 22–26.

35. Jukka Vihriälän haastattelu, 70–71 (ST 2017). Kansanedustaja (kesk) 1983–2007. Hautala 2003–2007, 2009–2019. Ranta-Muotio 1995–2007. Hellevi Pouta, *Mieto*. Karisto 2019, 165–166. Muut puheenjohtajat olivat perussuomalaisen Timo Soini ja kokoomuksen Jyrki Katainen. Kampanjatuesta (n. 25 000 euroa) ks. Arter 2009, 26.

36. Maija-Liisa Lindqvistin haastattelu, 44 (JK 2011). Kansanedustaja (kesk) 1991–1999, 2003–2007. Hän uskoi, että putoamiseen 1999 vaikuttivat entinen missi Riitta Väisänen ja näyttelijä Risto Autio (television Kotikatu-sarjan ”Hannes”).

37. Arne Saarisen haastattelu, 89 (TO 1989). Kansanedustaja (skdl) 1962–1970, 1972–1983, SKP:n puheenjohtaja 1966–1982. Arne Saarinen, *Kivimies*. Otava 1995, 194–195. Tv-julkisten vaikutuksesta 1970 vaaleissa, ks. Railo & al. 2016, 138–140.

38. Taisto Sinisalon haastattelu, 64–69, lainaus 66 (JK 1990). Kansanedustaja 1962–1979. Keskittämisestä ks. myös Railon & al. (s. 186) esimerkki Marja-Liisa Löyttyjärven ja piirin pääehdokas Markus Kainulaisen kaksinkamppailusta.

SKP:n vähemmistön on yleensä katsottu taitaneen äänten keskittämisen ja saaneen kokoaan suuremman ryhmän eduskuntaan. Sinisalon mukaan kaksinkamppailun asetelma luotiin lehdistössä ja Pursiaisien äänestäjiksi haalittiin myös sosiaalidemokraatteja. Muille listan ehdokkaille jäi jaettavaksi vain 300–400 ääntä. Sinisalon kaataminen kuvaa hyvin laitavasemmiston puolueuskollista kulttuuria, jossa puolue tai sen fraktiot ohjasivat äänestyspäätöksiä.

SKP:n sisäinen hajaannus syveni 1980-luvulla, ja enemmistö päätyi erottamaan vuonna 1985 vähemmistöläiset puoluepiirit ja jäsenet. He olivat vuoden 1987 vaaleissa Demokraattisen vaihtoehdon listoilla:

Mutta tosiaan tämä hajaannus vaikutti sitten siihen, että ei ollut mahdollista sillä tavalla saada. Siinä oli vähän uskottavuuden puutetakin, koska kyllä väki tajusi, että ei sieltä voi kahta saada millään. Mehän olisimme saaneet kolme paikkaa, jos olisimme olleet yhtenä listana, SKDL:n listalla olisimme saaneet kolme paikkaa enemmän.³⁹

Puoluehajaannukset ovat yleisemminkin tekijä, jolla eduskunnasta putoamista on selitetty. Sosiaalidemokraatit olivat hajaannuksen tilassa vuoden 1962 eduskuntavaaleissa, mutta siitä johtuvaa putoamista ei välttämättä koettu henkilökohtaisena tappiona: ”Ja silloin kävi sitten niin, että minä putosin pois eduskunnasta taikka eihän se tietysti ole minusta kiinni. Sieltä putosi edustaja pois.”⁴⁰ SMP:stä erotettujen 12 kansanedustajan (enemmistö ryhmästä) perustama SKYP onnistui seuraavissa vuoden 1975 vaaleissa uusimaan vain yhden edustajanpaikan. Perussuomalaisista irtautui vuoden 2017 kesällä 17 kansanedustajan Uusi vaihtoehto -ryhmä, jonka perustama Sininen tulevaisuus -puolue jäi 2019 vaaleissa kokonaan vaille kansanedustajia.

Osa pudonneista uskoi, että oman puoluepiirin painotukset vaikuttivat ratkaisevasti uudelleenvalinnan epäonnistumiseen. Piirin kärkiehdok-

kaaksi nostama haastaja voi parhaassa tapauksessa tehdä pitkän ja tehokkaan kampanjan, kun istuva edustaja vielä uurastaa eduskunnassa: ”Ja siinä oli vielä kyllä, ikävä kyllä, semmoista, että meidän piirin toiminnanjohtaja sanoi, että hän tulee tekemään kaiken voitavan, ettei sinua tulla valitsemaan. Se oli hyvin poikkeuksellista.”⁴¹ Olli Nepponen otaksui myös, että piirissä haluttiin nuorempi vaihtoehto 71-vuotiaan tilalle.

Yksittäisen ehdokkaan näkökulma ehdokasasetteluun ja kampanjoinnin painotuksiin eroaa puolueen piirijärjestön tarpeista perustavanlaatuisesti. Vaalimatematiikassa pyritään optimoimaan läpi päässeiden ehdokkainen määrä:

[...] se äänikynnys Etelä-Savossa oli noussut tosi korkealle, se oli 14,5 prosenttia ylipäättään ja sen lisäpaikan saaminen oli hankalaa, niin sitten tehtiin näitä kalkylointeja. Demarit muuten eivät lähde ikinä vaaliliittoihin. Ei ole mitään tarvetta. Mutta niissä vaaleissa sitten tehtiin tämä epäortodoksinen ratkaisu, että tehtiin vihreiden ja vasemmistoliiton kanssa vaaliliitto. Minä itse kannatin sitä. [...] Minulla olisi ollut paikka saletti, niin sanotusti saletti. Mutta taas puolueen uskollisena soturina en minä ajatellut omaa paikkaa, vaan minä ajattelin, että nyt täytyy yrittää saada se, ja kun pelaa upporikasta ja rutiköyhää, nyt tuli rutiköyhää. Tavoiteltiin kahteen paikkaan lisäystä, kolmatta, niin lopputulos oli, että vaaliliitosta vihreitten Heli Järvinen naapurikunnasta meni läpi ja minä jäin rannalle ja demarit saivat vain yhden paikan.⁴²

Putoamista on selitetty myös puoluejohdon puutumisella vaalipiirin asetelmiin. Heimo Linnan mukaan keskustan puheenjohtaja Paavo Väyrynen halusi vuonna 1987 Vaasan vaalipiirissä varmistaa Esko Ahon jatkamisen eduskunnassa. Valtiovarainministeri Esko Ollila lähetettiin kertomaan maakunnan luottamusmiehille, että 21 vuotta edustajana pysyneen Linnan suhteet puoluejohtoon eivät olleet kunnossa: ”Mutta se

39. Mikko Kuopan haastattelu, 14 (ST 2015). Kansanedustaja (skdl) 1979–1987, (vas) 1995–2011.

40. Vilho Väyrysen haastattelu, 16 (MH 1989). Kansanedustaja (sdp) 1948–1962, oikeusministeri 1956, sisäasiainministeri 1956–1957.

41. Olli Nepposen haastattelu, 102–103, 106 (ML 2016). Kansanedustaja (kok) 1999–2011.

42. Jouni Backmanin haastattelu, 258 (ML 2018). Kansanedustaja 1987–2007, 2011–2015, ministeri sisäasiainministeriössä ja valtiovarainministeriössä 1995–1999, ympäristöministeri 2002–2003.

oli minulle täysin yllätys, että niin pitkälle poliitikassa halutaan mennä, että oikeastaan suoraan puolueen johdosta puututtiin siihen, miten ihmiset kentällä äänestävät.”⁴³ Linna käyttää hienovaraista kiertoilmausta: kyse oli ”poliittisesta suunnittelusta”.

Ehdokkaan näkyvyys vaalikampanjan aikana riippuu käytössä olevan vaalirahan määrästä. Puoluetoimistot jakavat valitsemilleen ehdokkailleen vaalirahaa. Nykyään puolueiden menestyksestä vastuussa olevien puheenjohtajien vaalikulut yleensä katetaan. Istuvat kansanedustajat eivät automaattisesti saa puolueen varoja käyttöönsä. Kohdentamalla käytettävissä olevia varoja puolueiden piirijärjestöt vaikuttavat vaalituloksiin. Puolueiden paikallisosastot ja ehdokkaiden tukiryhmät voivat toki vapaasti kerätä vaalirahaa oman ehdokkaansa tueksi.⁴⁴ Liian niukkaa vaalirahoitusta tai väärin kampanjassa kohdennettuja resursseja on käytetty monen putoamisen selittävänä tekijänä.⁴⁵ Aina raha ei ratkaise: Seppo Westerlund käytti vuoden 1979 vaaleissa kampanjakuluihinsa toiseksi eniten rahaa koko Suomessa onnistumatta silti uusimaan paikkaansa.⁴⁶

Suurimpien puolueiden ehdokkaiden tärkeitä vaalirahoittajia ovat Suomessa yritykset ja työnantajajärjestöt, ay-liike sekä maataloustuottajien järjestöt.⁴⁷ Vuoden 2007 vaalirahaskandaali, jossa muutamat yrittäjät tarjosivat avokätisesti vaalirahoitusta lähinnä keskustan ja kokoomuksen ehdokkaille, lienee ilmeisin esimerkki pyrki-

myksestä vaikuttaa uuden eduskunnan kokoonpanoon.

Yksittäisen ehdokkaan näkökulmasta tausta-vaikuttajien suorasukainen puuttuminen vaaliasetelmaan aiheuttaa katkeruutta. Vasemmistoliiton ay-taustaiset vaalirahoittajat olivat laatineet vuoden 1995 vaaliin listauksen sekä tuettavista että tiputettavista ehdokkaista:

Se oli joka tapauksessa järjestelmä, jossa pyrittiin aika tiukasti ohjaamaan niin kuin ay-porukkaa erityisesti. [...]olisiko se ollut sitten liittovaltuuston kokous vai mikä se oli, niin Viialainen oli siinä vastassa. Me menimme Vokkolaisen kanssa samanaikaisesti. Viialainen tervehti, että jaha, tässä tulee se uusi tuleva kansanedustaja, ja siinähän on sitten se putoava.⁴⁸

Vasemmistupuolueissa vaalitukea on myös saatettu suunnata sen mukaan, miten ehdokkaat ovat suhtautuneet ay-liikkeen tärkeiksi katsomiin asiakysymyksiin kuten ydinvoimaan:

Vuoden 1995 vaaleissa liittojen pää ilmoitti, että Korhosta ei rahoiteta, kun äänesti ydinvoimaa vastaan. Ne panivat Ouluun minulle vastaehdokkaita, joita ne rahoittivat. Kaikki rahat liitolta ohjautuivat sinne. [...] Vuoden 1999 vaaleissa vielä sama meno jatkui. Ne tekivät ihan totaalisen päätöksen, että ydinvoimappettureita kuuluu joukkoon. Se oli kovaa leikkiä.⁴⁹

43. Linna sai 400 ääntä vähemmän kuin Aho, joka jatkoi eduskunnassa toiselle kaudelle. Heimo Linnan haastattelu, 68 (JK 1994). Kansanedustajana 1966–1987, maa- ja metsätalousministeri 1976–1977.

44. Tomi Venho, *Rahastaa, ei rahasta, rahastaa. Suomalaisen vaalirahoituksen seurantatutkimus*. Kunnallisuuden kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarja nro 94. Sastamala 2015, 66–82.

45. Pietari Jääskeläisen haastattelu, 121 (ST 2017). Risto Kuisma (90; JK 2013) ja Suvi Lindén (22–23; JK 2011) mainitsivat erikseen tv-mainosten puuttumisen. Jääskeläinen kansanedustaja (ps) 2009–2015, Kuisma (sdp, nuors, rem) 1995–2007, 2010–2011. Lindén kansanedustaja (kok) 1995–2011, kulttuuriministeri 1999–2002, viestintäministeri 2007–2011.

46. Kampanjaan kului 100 000 markkaa. Kaarlo af Heurlin käytti 150 000 markkaa, muttei tullut valituksi. Seppo Westerlundin haastattelu, 10 (TK 1989). Kansanedustaja (lib) 1970–1979, puolustusministeri 1976–1977. Ks. myös Pentti Jonninen, Lauri Tarasti & Leena Tulkki, *Vaalimainontatutkimus -79*. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 3/1979, 31.

47. Venho 2015, 98–100.

48. Iivo Polven haastattelu, 112–113 (JKr 2019). Kansanedustaja (vas) 1991–1999, 2003–2007. Sekä 50 000 markalla rahoitettu Jorma Vokkolainen että Polvi valittiin, mutta Polvi putosi vuoden 1999 vaaleissa. Risto Korhonen, *Hakaniemen voimavuodet. Valtapeliä ay-liikkeessä 1985–1995*. Otava 2015, 171–179.

49. Martti Korhosen haastattelu, 29–30 (JKr 2018). Kansanedustaja (vas) 1991–2015, puheenjohtaja 2006–2009. Korhonen säilytti edustajanpaikkansa, vaikka menetti ay-liikkeen tuen. Lauri Metsämäen (sdp:n kansanedustaja 1987–1995, 1996–1999) haastattelussa (34; JKr 2015) 1995 vaaleista: ”Sitten toinen asia, mikä tähän vaikutti, oli se, että minä kadotin yhden pääkannattajieni luottamuksen, kun minä äänestin tässä ydinvoimaaänessyksessä väärin. Metallin kaverit täällä sanoivat, että ei tarvitse tulla pyytämään apua enää.”

Ydinvoimalobbausta kartoittanut tutkimus tunnistaa vaalituen menetyksellä painostamisen, mutta on varovainen arviomaan sen vaikutusta.⁵⁰

■ Kuva 2. Vaalimainonta lisää ehdokkaan näkyvyyttä, mutta se on kallista. Juha Sipilän (lib) kadunvarsimainoksia Helsingistä vuoden 1970 eduskuntavaaleissa. Lähde: Helsingin kaupunginmuseo.

Henkilökohtaiset syyt ja ratkaisevat asiakysmykset

Kamppailu kansanedustajan paikoista on raakaa peliä, jossa ei voi paljastaa heikkouksiaan. Sairastuminen kampanjoinnin aikana saattaa hidastaa tahtia, mutta asian julkistaminen ei välttämättä kannata. Asiallinenkin lehtijuttu sairaudesta, joka ei vaikuta kansanedustajan työkykyyn, saattaa kääntyä ehdokasta vastaan.⁵¹ Poliitikon ei liioin kannata näyttää, ettei hän itse usko vaalimenestykseensä: ”Politiikassa kun alkaa pelkää putoamista, niin sitä putoo. Äänestäjät haistaa pelon.”⁵²

Myös myönteinen muutos henkilökohtaisessa elämässä saattaa toimia selityksenä eduskunnasta putoamiselle. Lapsen saaminen vuonna

1990 vaikutti Pirjo-Riitta Antvuoren mielestä omaan vaalitulokseen 1995, semminkin, kun naispoliitikkojen raskaudet yleistyivät vasta 1990-luvun edetessä: ”Ei saanut sitä semmoista intoa ja kipinää siihen kampanjan tekoon, eikä niihin politiikan asioihin, kun oli niin jotenkin sitten vielä sen pienen lapsen kanssa.”⁵³

Avioero ja uusi liitto kansanedustajakollegan kanssa on aina mediatapaus, joka saattaa vaikuttaa äänestyspäätöksiin. Johannes Virolaisen pitkä parlamentaarikon ura katkesi putoamiseen vuonna 1983, minkä yhtenä syynä on pidetty avioeroa ja uutta liittoa. Samoissa vaaleissa putosi

50. Ilari Hylkilä, *Suomen viidennen ydinvoimalan lobbaus kansanedustajan näkökulmasta*. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto 2003, 133–136. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/12931> (1.7.2020).

51. Perustuu kolmeen veteraanikansanedustajahaastatteluuun, joita ei tässä yhteydessä ole tarpeen yksilöidä.

52. Anonymisoitu istuvan edustajan haastattelulausunto vuodelta 2017 teoksessa Anna Kontula, *Eduskunta. Ystäviä ja vihhamiehiä*. Into 2018, 47–48.

53. Pirjo-Riitta Antvuoren haastattelu, 28 (TK 2007). Kansanedustajana (kok) 1987–1995, 1996–2003.

myös Sinikka Linkomies-Pohjala, joka oli solminut uuden avioliiton kansanedustaja Toivo T. Pohjalan kanssa. Vuoden 2011 vaaleissa jäi valitsematta tuore kansanedustaja-aviopari Kirsi Ojansuu-Kaunisto ja Timo Kaunisto.⁵⁴

Jotkut selittävät putoamistaan väsymisellä ja motivaation hiipumisella:

Mutta joka tapauksessa siis yhdistelmä oli se, että oma motivoitumattomuuteni, joka varmaan näkyi naamasta ja matkusteluna, pois- saolot, päivärahat ja sitten tämä naisten tuleminen.⁵⁵

Minä kävin suuripiirteisesti ja löyhästi vaalikampanjan. Minä vähän luotin, että minä menen itselläni läpi. [...] Jos ihan oikein syvältä, syvältä hakee, voi olla, että minä aloin olla itsekin väsynyt.⁵⁶

Puolue saattaa edellyttää kokeneilta kansanedustajilta ehdokkaaksi asettumista. Esimerkiksi Kusti Eskola katsoi, että valinta ryhmänjohtajaksi velvoitti ehdokkaaksi: "[...]minä jo edellisenä -58 vaaleihin yritin päästä pois. Olin väsynyt jo ja tuntuu, ettei sitä koko ikäänsä näissä touhuissa jaksaa olla."⁵⁷

Väsymiseen ja motivaation puutteeseen vetoaminen on toisaalta tapa ilmaista, että halutessaan ehdokas olisi tullut valituksi. Motivaation puute saattaa juontaa juurensa turhautumisesta, jota kansanedustaja on kokenut tultuaan valituksi eduskuntaan merkittävämmän vallankäyttäjän asemasta. Gustav Björkstrand valittiin ensi kertaa eduskuntaan nelivuotisen tiede- ja kulttuuriministerikauden jälkeen: "[...] minä ajattelin, että mitä ihmettä minä teen täällä. Enhän minä voi tehdä mitään hyödyllistä täällä, että minä voin puhua ja keskustella, mutta ei sillä ole mitään merkitystä. Päätökset tapahtuvat muualla."⁵⁸ Hän oli käytettävissä ehdokkaaksi vuoden 1991 vaaleissa, mutta ilmoitti varomattomasti julkisuu-

dedessa, että akateemisen uran jatkaminen professorina olisi yhtä hyvä vaihtoehto.

Björkstrand nosti vaalikampanjansa kärjeksi Vaasan yliopiston kaksikielisyyden puolustamisen. Kaksikielisen yliopiston tapaus on esimerkki asiakysymyksestä, jonka haastateltava on kokenut vaikuttaneen eduskunnasta putoamiseen. Jouni Backman on tunnistanut samanlaisen tunteisiin vetoavan asiakysymyksen, synnytysten lopettamisen Savonlinnan keskussairaalaissa. Päätös haittasi ehdokkaan asemaa, vaikka hän koki "vetäneensä kotiinpäin" eli onnistuneensa edellisellä kaudella monessa kotikaupungilleen tärkeässä hankkeessa:

Myönteiset asiat eivät paina verrattuna niihin kielteisiin. Pelkkä se synnytysten loppuminen, ja synnytykset loppuivat Savonlinnassa sen takia, kun siellä ei ole enää synnyttäjiä. [...] Politiikkakin on kuitenkin viime kädessä tunteita, psykologiaa, mielikuvia, siis tällaista. Ei faktoja.⁵⁹

Joissakin ratkaisevaksi koetuissa asiakysymyksissä edustaja on tiedostanut päätöksensä todennäköisen vaikutuksen uran jatkolle. Kansanedustajien taivuttelu kannattamaan poikkeuslakia, jolla Kekkonen valittiin jatkamaan presidenttinä ilman vaaleja vuonna 1974, oli kokoomuksen kenttäväelle liikaa: "[...]sinä päivänä, kun menet Kekkonen taakse, niin se on eduskunnasta - ja niin tässä minulle kävi, että kun minä menin Kekkonen taakse, niin minä putosin sitten eduskunnasta. Se oli niin raskas teko. Mutta minä tein sen aivan täysin tietoisena."⁶⁰

Ratkaiseviksi koetut asiat ovat eduskunnassa usein niin sanottuja omantunnonkysymyksiä, joihin kansanedustajat voivat muodostaa kantansa itsenäisesti. Omantunnonkysymyksiksi on katsottu esimerkiksi energiaratkaisuihin, uskontoon sekä avioliittoon liittyvä lainsäädäntö. Alkoholi on suomalaisille äänestäjille pyhä aihe:

54. Kirsi Ojansuu-Kauniston haastattelu, 118–119 (JKr 2018). Kansanedustaja (vihr) 1999–2011. Kati Katajisto, *Verraton Virolainen. Johannes Virolainen 1914–2000*. Otava 2017, 549.

55. Lasse Lehtisen haastattelu, 39 (JK 2014). Kansanedustaja (sdp) 1972–1983.

56. Virpa Puiston haastattelu, 211–212 (TK 2011). Kansanedustaja (sdp) 1987–2007.

57. Kusti Eskolan haastattelu, 122 (JM 1991). Kansanedustaja (ml) 1945–1962.

58. Gustav Björkstrandin haastattelu, 101 (JKr 2013). Kansanedustaja (rkp) 1987–1991, ministeri opetusministeriössä 1983–1987.

59. Jouni Backmanin haastattelu, 306.

60. Mauri Sepän haastattelu, 47 (TK 1990). Kansanedustaja (kok) 1954–1962, 1970–1975.

Ja syy, miksi minä putosin, oli yksinkertaisesti tämmöinen, että minä olin tehnyt aloitteen, niin, me olimme EU:hun liittyneet ja sitten alkoi itärajalla tämä viinaralli. [...]mutta sitten se kansan suussa kääntyi niin, että Sinikka haluaa, että viinan tuonti lopetetaan, ja sehän on kauheata, kun sitä alkaa kansa puhua. [...] Sitten tietysti vastustajathan viljelivät sen vielä niin kuin kovemmin, että minä olen tehnyt ehdotuksen, että kokonaan lopetetaan viinan-tuonti Venäjältä minun aloitteestani.⁶¹

Myönteinen kanta ydinvoiman lisärakentamiseen ja Suomen EU-jäsenyyteen oli hankala yhdistelmä keskustalaisille: ”Se EU-ratkaisu oli hankala ratkaisu nimenomaan keskustan kentällä ja minä leimallisesti olin EU-jäsenyyden kannalla. Sitten toinen hyvin herkkä paikka oli ydinvoima, elikkä oli äänestetty 93 ydinvoimasta ja olin ollut sen kannalla.” Vuoden 2011 vaaleihin vaikuttivat Markku Laukkasen mukaan kuntaliitosasiat, joiden avulla kilpailija teki ”oikein likaisen kampanjan”. Itsetunto ei kahdesta putoamisesta järkkynyt: ”tässä ei ollut kummassakaan kyse siitä, että olinko minä täällä ollut hyvä kansanedustaja vai en, vaan ihan muista asioista.”⁶²

Toisille putoamisen jälkipyykki nimenomaan johtaa analyysiin omasta riittämättömyydestä kansanedustajana: “[...]siinä meni varmaan puoli vuotta, kun sitä pohti, että mitä minä tein väärin. Tavallaan sellaista hirveätä itsesyytystä, että minä en tehnyt sitä ja sitä, ja minun olisi pitänyt tehdä sitä ja tätä.”⁶³ Sinikka Hurskainenkin sai korjaavan kokemuksen tultuaan uudelleen valituksi kansanedustajaksi neljän vuoden kuluttua.

Median vaikutus putoamiseen

Poliitikot tarvitsevat julkisuutta pyrkiessään kansanedustajiksi ja sen jälkeen tullakseen valituksi uudelleen. Poliitikkojen keskinäinen kilpailu

näkyvyydestä 1970-luvulta lähtien sähköistyneessä ja kaupallistuneessa julkisuudessa on koventunut; nykymedia korostaa asioiden sijasta henkilöitä, tunteita ja vastakkainasetteluja.⁶⁴ Kansanedustajat janoavat myönteistä julkisuutta ja samanaikaisesti pelkäävät kasvojen kulumista, julkisuusnosteen hiipumista ja alamäen vauhdittamista kielteisellä julkisuudella. Eduskunnasta putoamisen selityksissä media mainitaan usein.

Media seuraa kansanedustajien aktiivisuutta määrällisten mittarien avulla, mitä veteraanihaastatteluissa kritisoidaan. Täysistuntopuheiden ja valtiopäivätoimien määrien oletetaan osoittavan aktiivisuutta, poissaolotilastojen puolestaan laiskuutta ja piittaamattomuutta.⁶⁵ Kun kielteisiä tilastoja on julkaistu aivan eduskuntavaalien aattona, listojen kärkiehdokkaat ovat kokeneet tulleen väärin kohdelluiksi:

[...] mutta silloin ennen näitä vaaleja lehdessä julkaistiin minusta täysin asiaton juttu, oliko se kuudella palstalla, että minä olen eduskunnan laiskin, kun minulla on poissaoloja enemmän.⁶⁶

[...] MTV teki [...] viikkoa tai kahta ennen, poissaolotilastoja, joita johti Paasio, joka oli ulkoministeri ja minä olin kolmas. Ja täällä heti radio ja paikalliset lehdet hyökkäsivät, Elo laiska mies ja ei osallistu eduskunnan istuntoihin.⁶⁷

[...] kun ennakoäänestys alkoi, tuli Sunnuntairaportti, jossa tuotiin esille ”kymmenen kärjessä poissaolleet”. Siinä haastateltiin kaikkia muita, joiden nimi oli siinä listalla, ja tuotiin näkyvästi, mutta minua ei haastateltu.⁶⁸

Haastateltavien mielestä tilastoidut poissaolot johtuivat työmatkoista tai sairaudesta. Entinen toimittaja Lasse Lehtinen ymmärsi tiedotusvä-

61. Sinikka Hurskaisen haastattelu, 24–25 (TK 2013). Kansanedustaja (sdp) 1983–1999, 2003–2011.

62. Markku Laukkasen haastattelu, 24, 157 (TK 2014). Kansanedustaja (kesk) 1991–1995, 1999–2011. Ks. myös kokoomuksen maanviljelijäedustaja Heikki A. Ollilan (1987–1995, 2003–2011) haastattelu, 19 (TK 2013): ”Kokoomuksen maatalouskenttää rangaistiin tästä EU-ratkaisusta ihan selkeästi.”

63. Sinikka Hurskaisen haastattelu, 27.

64. Ville Pernaa, Neljäs valtiomahti haastaa ensimmäisen. Teoksessa Ville Pernaa, Tuula H. Laaksovirta & Pentti Lumme (toim.) *Ensimmäinen ja neljäs valtiomahti*. Suomen eduskunta 100 vuotta, osa 10. Edita 2007, 111–114.

65. Poissaolojen seurannasta ks. Pernaa 2007, 93–94. Pentti I. Lumme: Eduskuntajournalismin vuosisata. Teoksessa Ville Pernaa, Tuula H. Laaksovirta & Pentti Lumme 2007, 307–309.

66. Hannu Kemppaisen haastattelu, 54 (JK 2010). Kansanedustajana (kesk) 1983–1987, 1991–1999.

67. Mikko Elon haastattelu, 20 (TK 2011). Kansanedustajana (sdp) 1979–1991, 1995–2007.

68. Maija-Liisa Lindqvistin haastattelu, 30.

lineiden näkökulman: "[...]Savon Sanomat oli hyvin ystävällinen, mutta totta kai oli pakko raportoida, jos on eduskunnan poissaolojen ykkönen, niin täytyyhän se uutinen julkaista myöskin."⁶⁹

Myös myönteinen julkisuus saattaa vaikuttaa istuvan ehdokkaan putoamiseen. Erityisen vaarallisia ovat listaukset todennäköisesti valituksi tulevista ehdokkaista. Vakiintuneetkin äänestäjät saattavat olettaa, että istuvan ehdokkaan läpimeno on varma, ja siirtää äänensä niitä enemmän tarvitsevalle:

Keskisuomalainen teetti kaksi vai kolme maakunnallista gallupia, jotka osoittivat ja joita tulkittiin niin, että paikka on varma [...] Se oli varmaan yksi syy siihen, niin kuin jälkepäin ovat sanoneet jotkut, että äänestimme Hakkarista, kun arvelimme, että sinä joka tapauksessa pääset, kun gallupit näyttävät siltä.⁷⁰

■ Kuva 3. Poliitiikan media seuraa herkeämättä eduskuntatyötä. Haastatteluaineistojen mukaan politiikan uutisointi vaikuttaa myös eduskunnasta putoamisiin. Lähde: Esa Hilli / Eduskunta

Joissain tapauksissa puoluejohtajana, päätoimittajana tai ministerinä toiminut ehdokas on saatanut tuudittautua siihen, että näkyvyys ja teot puhuvat puolestaan: "Sitä palautetta kyllä ihmisiltä tuli, ja kaikki pitivät täysin selvänä, että minä menen läpi. Silloin siinä juuri tulee se vaara, niin kuin tässä vielä se konkretisoitui, kun Tuulikki Ukkola jätti tehtävänsä."⁷¹

Osa haastatelluista oli sitä mieltä, että heidän saavutuksiaan kansanedustajana ei riittävästi uutisoitu. Ennen sosiaalisen median aikakautta edustajat ovat olleet viestinnässään riippuvaisia

69. Lasse Lehtisen haastattelu, 40.

70. Toimi Kankaanniemen haastattelu, 38 (JKr 2012). Kansanedustaja (skl/kd) 1987–2011, 2015– (ps). Ks. myös Noponen 1972, 291.

71. Suvi Lindénin haastattelu, 21. Puoluejohtajista esim. Johannes Virolainen, Aarne Saarinen ja Tarja Cronberg, päätoimitajista *Suomen Sosialidemokraatin* Pauli Burman.

toimittajien suopeudesta. Alueen valtalehden noudattama tasapuolisuus edustajien kohtelussa on saatettu tulkita tahalliseksi vähättelyksi:

Kyllä minä koin, että olin selvästi aktiivisin: kirjoitin eniten, otin eniten kantaa, laitoin puhereferaatteja, mutta ei sitä vaan lehdessä näkynyt. Se ei julkaissut; se halusi olla niin millimetritasapuolinen. Sitten näistä passiivisimmista ne kävivät tekemässä asiakseen juttuja, jos minun kirjoitukseni meni läpi. [...] Jotenkin lehti teki minusta räkyttäjän, että se ei ollut sopivaa. Lehden tuki, minä en tiedä, mutta tämä uusi päätoimittaja, joka on selvästi, onko se 10 vai 50 prosentin syyllinen siihen, että en ole kansanedustaja.⁷²

Median on väitetty myös kostaneen tiputtamalla kansanedustajan eduskunnasta. Esimerkki liittyy lakialoitteeseen rekisteröidystä parisuhteesta vuodelta 1997. Maija-Liisa Lindqvistin täysistuntopuheenvuorossa parisuhteessa elävien seksuaalivähemmistöjen edustajien oikeuksien laajentamista verrattiin siihen, että tulevaisuudessa joku ”voisi elää vaikka sian kanssa”. Kohalausnon huumoria tavoitellut jatko⁷³ ei enää saanut palstatilaa:

Nämähän olivat uhanneet minua. Silloin kun minä sanoin tämän eduskunnassa, niin ei mennyt tuntiakaan siitä [...] Siis kun tuli puheleinsoitto. Mies soitti, että meitä on niin paljon tiedostusvälineissä, että voimme tuhota täysin sinun urasi, sinä et ole sitä lakia tekemässä, kun se tulee seuraavalla kaudella.⁷⁴

Kun sitten Sunnuntairaportti eniten eduskunnasta poissa olleista kansanedustajista lähetettiin tv:stä, Lindqvist kertoi ajatelleensa heti: ”se on tässä”. Hän ei ollut vastustamassa, kun laki rekisteröidystä parisuhteesta hyväksyttiin eduskunnassa vuonna 2001.

72. Hannu Kemppaisen haastattelu, 53–54.

73. ”Moni katsoo sen jälkeen, jos tällainen aloite hyväksyttäisiin ja asia vietäisiin eteenpäin, että seuraava vaihe olisi, että voisi elää vaikka sian kanssa ja se olisi yhteiskunnassa hyväksyttävää. (Puhemies koputtaa) Moni varmasti sitä välillä tuntee avioliitossakin olevansa, mutta jos näin harhainen käsitys on normaalista perheyhteisöstä, mikä kuului ed. U. Anttilan puheenvuorosta, niin ihmettelen ja toivon, ettei tämä etene mihinkään.” *Valtiopäivät 1997*, pöytäkirjat 3, 3633 (16.9.1997).

74. Maija-Liisa Lindqvistin haastattelu, 30.

75. Arto Lampisen haastattelu, 120 (TK 1993). Kansanedustaja (kok) 1974–1983. Kansliatoimikunnan jäsenistä vain Kauko Juhantalo säilytti edustajanpaikkansa. Veikko Helle ja Kauko Tamminen eivät asettuneet ehdolle.

76. Terhi Nieminen-Mäkynen haastattelu, 36–37 (ST 2016). Kansanedustaja (lib) 1975–1983.

Paavo Väyrysen ”jalasmökkikohu” oli vuoden 1983 eduskuntavaalien kuumimpia puheenaiheita. Helsingissä asunut Väyrynen oli ilmoittanut kotipaikakseen Keminmaan, minkä mukaan hänelle maksettiin kansanedustajan päivärahaa. Verottajan puuttuttua käytäntöön lääninhallitus päätti, että päivärahoista oli luovuttava. Väyrynen valitti vaalien lähestyessä korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Eduskunnan kansliatoimikunta päätti, että päivärahaa maksetaan, kunnes KHO:sta saadaan päätös. Oikeuskansleri Kai Korte syytti kansliatoimikuntaa virkavirheestä ja julkisti kiistan vaalien alla:

Vennamo näki siinä elämänsä tilaisuuden, hänen jo melkein alas ajettu puolueensa pääsi tähän rötösherrajahtiin ja niinhän me sitten kansliatoimikunta olimme ne vaalien alla olevat kaksi viikkoa, niin melkein joka päivä negatiivisessa julkisuudessa. Sen seurauksena voidaan todeta, että silloin putosivat kansliatoimikunnan jäsenistä Juuso Häikiö, Johannes Virolainen, Reino Breilin ja minä.⁷⁵

Populistinen rötösherrajahti nosti SMP:n vaali-voittoon ja hallitukseen. Vaalien protestiluonne selittää myös suurta putoajien kokonaismäärää (50).

Iltapäivälehdessä lööppi ennen vuoden 1983 vaaleja ”En välitäkään tietää, mistä rahat tulevat. Miljoonia vaalikampanjaan” päätti haastatteluaineiston mukaan yhden parlamentaarisen uran. Terhi Nieminen-Mäkynen oli saanut puolueensa kunnallisjärjestöltä tukea yhteen mainokseen vuoden 1975 vaaleissa. Puolueen sisäpiiristä vaarallisen lähellä vaaleja vuodettu tieto oli iltapäivälehdessä lööppitoimituksessa vielä muokattu kohutuuttomaksi otsikoksi. Kuvavalinta tuki kielteistä viestiä: ”Ja semmoinen kuva vielä, tämmöinen, minulla on kieli vähän ulkona.”⁷⁶ Vuodon syyksi haastateltava epäili liberaalien sisäistä linjariitaa, jossa hän edusti keskustayhteistyön suuntaa.

Leena Luhtasen ongelmat median kanssa alkoivat vuoden 2007 eduskuntavaalien alla, kun *Iltalehti* raportoi tämän puolison maksaneen pimeästi 800 euron laskun vuoden 2004 kunnallisvaalimainoksen tekijälle. Luhtanen kuvasi haastattelussa, että hänen oikeusministerinä käymänsä vaalikampanja lässähti kohu-uutisointiin: ”Kun minä olin jossain asutuskeskuksen ostoskeskuksessa, niin takana oli lööppi taas, isot lööpit näistä jutuista ja minun pääni kuva siellä.” Luhtasen mieleen jäi myös vaali-ilta, jolloin toimittajat tulivat kotiovelle kyselemään putoajan tunnelmia: ”Mutta sitten minä avasin ja siellä olivat *Iltalehden* toimittajat, salamavalot räppäsivät ennen kuin kerkesin oven avata; miltä nyt tuntuu?”⁷⁷

Skandaalin logiikka avautuu myös tapauksesta, jossa hiljattain toiselle kaudelleen valittu kansanedustaja sai syytteen kolmesta törkeästä kirjanpitorikoksesta. Media uutisoi tapauksen näyttävästi, mutta syytteet kaatuivat sekä käräjäoikeudessa että hovissa. Kun kansanedustajan epäily oli iso uutinen, vapauttava tuomio ei enää kiinnostanut: ”kun tuomio tuli, niin tämä Yle kyllä jo julkaisi sen, se kertoi aivan suoraan. Mutta MTV ei kertonut, ennen kuin soitin ja kerroin, että tuomio on saatavissa, että julkistatte sen, koska julkistitte syytteen, niin teette myös sen. Mutta *Helsingin Sanomat* oli kaikista hankalin.”⁷⁸ Keran menetettyä mainetta oli hankala puhdistaa: Iivo Polvi katsoi, että pitkän prosessin kielteinen julkisuus pudotti hänet eduskunnasta.

Putoaminen on monen tekijän summa

Tässä artikkelissa entisten kansanedustajien havaitsemia syitä putoamiselleen eduskunnasta on eritelty teemoittain. Yksi ainoa tekijä on harvoin kenellekään ratkaiseva, pikemminkin selitykset koostuvat monista pienistä puroista. Johannes Virolaisen kaltaisen ikihongan kaatuminen kelpaa esimerkiksi: Eduskunnan puhe-

mies Virolainen oli ennen vuoden 1983 vaaleja menestynyt kohtuullisesti presidentinvaaleissa mutta saanut kielteistä julkisuutta Kekkonen kauden kritiikistään, Jasser Arafatin toteutumattomasta Suomen-vierailusta, kansanedustajien päivärahajupakasta sekä virheistä eläkeuudistuksessa. Vaaliliitossa kristilliset keskittivät äänensä Impi Muromalle, joka nousi 400 äänen erolla Virolaisen ohi eduskuntaan. Vaalimatematiikalakin oli merkityksensä, sillä kolme karjalaistaustaista miesehdokasta oli jakamassa Virolaisen äänipottia Uudellamaalla. Vanhoillisimmat kannattajat eivät hyväksyneet avioeroa pitkän liiton päätteeksi. Veteraanahaastattelussaan Virolainen vetosi ainoastaan siihen, että hän oli puhemiehenä puolustanut päivärahakohussa ryvettyneitä kansanedustajia.⁷⁹

Enemmistö haastateltavista katsoi, että syy omaan putoamiseen oli jossain muualla kuin omissa toimissa kansanedustajana. Ilmeisissäkin tapauksissa, jotka olivat poikineet kohujulkisuutta, saatettiin syyttää median ajojahtia: ”Se minun puhe ei varmasti ollut syyllinen.”⁸⁰ Media on monelle niin sanottu hyvä vihollinen, jolle syy putoamisesta on houkuttelevaa ulkoistaa. Leipääntyminen kansanedustajan tehtävään sekä vetoaminen motivaation puutteeseen ja vaisuun vaalikampanjointiin ovat tapoja ilmaista, että halutessaan ehdokas olisi tullut valituksi uudelleen.

Vähemmistö haastatelluista kykeni harjoittamaan varsinaista itsekritiikkiä putoamista selittäessään. Lasse Lehtisen tapa myöntää oma laiskuus kansanedustajana syyttämättä mediaa tai kilpailijoita erottui joukosta: ”Käyttivät hyväkseen tietysti, mutta siis minä tarkoitan, että minähän ne aiheet annoin heille.”⁸¹ Sinikka Hurskainen nosti esiin yhden pahan virheen, ehdotuksensa viinarallin kieltämisestä, ja koki etenkin jälkepäin riittämättömyyden tunnetta: olisi pitänyt tehdä yhtä ja toista ollakseen parempi kansanedustaja. Kaikki naiset eivät olleet yhtä itsekriittisiä.

77. Leena Luhtasen haastattelu, 196–197 (ML 2014). Kansanedustaja (sdp) 1991–2007, liikenne- ja viestintäministeri 2003–2005, oikeusministeri 2005–2007. Luhtanen vaiken. *Iltalehti* 17.3.2007.

78. Iivo Polven haastattelu, 181. Polvi, ammatiltaan kirjanpitäjä, oli havainnut kavalluksen erään vasemmistojärjestön tileissä. Kavalluksesta epäilty henkilö sai lausunnoillaan syyttäjän vakuutettua Polven osuudesta rikokseen.

79. Johannes Virolaisen haastattelu, 40 (JM 1993). Kansanedustaja (ml/kesk) 1945–1983, 1987–1991, puheenjohtaja 1964–1980, moninkertainen ministeri, pääministeri 1964–1966. Katajisto (2017, 549–550) huomauttaa alaviitteessä 1138: ”Tässä Virolainen ei selitä tippumistaan avioerolla, mutta kyse onkin eduskunthaastattelusta.”

80. Maija-Liisa Lindqvistin haastattelu, 29. Ks. myös ministerieron kokeneen Lindénin haastattelu, 21: ”[...]koen, että se luottamus ei minulta kadonnut sen takia, ettei olisi ollut luottamusta siihen minun työhöni.”

81. Lasse Lehtisen haastattelu, 40.

Jussi Rannan kertomus putoamisesta vuoden 1995 vaaleissa on tässä aineistossa ainutlaatuisen. Kolmannen kauden kansanedustaja toimi lama-aikana eduskunnan pankkivaltuuskunnan varapuheenjohtajana ja koki henkilökohtaisesti kansalaisten hädän:

Näki, että se seinä kaatuu päälle ja poliittisesti oli vaikeaa se, että sen seuraukset olivat niin kamalia, että tuli paljon konkurssveja, valtava määrä työttömyyttä. Ei se vielä, mutta sitten kun ei pysty tekemään mitään, ettei ymmärrä eikä saa tietää kaikkea sitä mitä talouselämässä, suuressa talouselämässä, tapahtuu, mikä osittain sitten on tätä aikaansaamassa.

Ranta kuvaili oireilleensa henkilökohtaisessa elämässään ja kävi hivenneilla voimillaan ”surkean” vaalikampanjan. Putoaminen oli selviö, mutta se ”[...]oli itse asiassa sitten siitä eteenpäin taas ajatellen parasta, mitä minun elämässäni tapahtui, koska sitten minä taas pääsin sellaiseen ympäristöön, jota minä hallitsin.” Elämänmuutos, avun hakeminen ja työpaikan löytäminen auttoivat jaloilleen. Järkkynyt usko poliittiseen vaikuttamiseenkin palasi:

[...] kyllä minulle nyt jää niin huono kuva tästä viimeisestä eduskuntakaudesta, että minä pyrin sinne vielä kerran, ja teen sitten kaikki sillä lailla, kuin minä näen sen itse oikeaksi ja hyväksi, että olen isoissa asioissa mukana positiivisesti ja että sitten minun on hyvä jäädä pois, se ei jää kalvamaan.⁸²

Rannan kuvaus putoamisen syistä on selviyty-mistarina menestyskertomuksen sisällä. Kriittinen näkemys kohdistui omaan hankalaan asemaan lama-ajan vastuunkantajana. Poliittinen rooli heijastui myös henkilökohtaiseen elämään. Muistelu etenee kuitenkin vaikeuksien ja kriisien kautta voittoon, jota edustaa onnistunut paluu eduskuntaan: ”[...] pystyin tekemään siitä hyvin mielekkään jakson.”⁸³

Pyrkimys lukea veteraanikansanedustajahaastattelujen menestyskertomuksia vastakarvaan, tarttumalla poliitikon uran epäonnistumisen kuvauksiin, vahvistaa käsitystä tutkimusaineiston eli entisten poliitikkojen haastattelupuheen erityislaadusta. Vaikeatkin aiheet tavataan selittää parhain päin, niin, että syy epäonnistumisiin on jossain muualla kuin itse poliitikossa. Kehityskertomuksissa on suvantovaiheita ja kriisejä, mutta kriittinen itsereflektio ja menestyskertomuksen kaavan rikkominen luonnistuvat vain harvoilla.

Putoamisten syiden analyysissa järjestelmätason selitykset vaikuttavat uskottavammilta kuin mielikuvat puolueen tai sen taustavaikuttajien ohjauksesta. Puolueen ja yksittäisen ehdokkaan välillä on kuitenkin eturistiriita, joka ilmenee siinä, miten kylmästi pudonneisiin on suhtauduttu. SDP hävisi vuoden 2007 eduskuntavaalit, ja monet istuvat edustajat putosivat. Puolueen lähettämä kortti, jossa kiitettiin tehdystä työstä ja sitkeästä kampanjasta, ei paljoa lohduttanut. Kun kohtelua ihmeteltiin, varapuhemies Johannes Koskinen (sdp) suostui järjestämään tilaisuuden, jonne kutsuttiin vaaliasiantuntija alustamaan pudonneille tappion syistä. Virpa Puiston mukaan tunnelma tilaisuudessa oli niin väkinäinen, että Ilkka Taipale poistui näytävästi kesken alustuksen. Taipale järjesti vaihtoehtoisen tilaisuuden hotelli Presidenttiin, jossa kohtalontoverit jatkoivat surutyötään.⁸⁴

Putoamisselitysten tulkinnanvaraisuus lisäantyy yksittäisten asiakysymysten kohdalla ja median vaikutuksiin vedottaessa. Julkisuudessa syntynyt kielteinen mielikuva kansanedustajasta (esimerkiksi laiska, huijari, pimeän työn hyödyntäjä) voi sinänsä tuhota hyvänkin kampanjan. Kielteinen mielikuva – ikävä kyllä – myy paremmin kuin myönteinen. Median raportoinnin pitäisi perustua kansanedustajien tekemisiin ja tekemättä jättämissiin. Kokeneet poliitikot tietävät, että virheelliseen uutisointiin puuttuminen pahimmillaan vain pidentää piinaa julkisuuden valokeilassa. Epäreiluksi koettu kohtelu jää mieleen ja puhuttaa yhä vuosien kuluttua: putoami-

82. Jussi Rannan haastattelu, 84–85 (TK 2012). Kansanedustaja (sdp) 1983–1995, 1999–2003. Ranta joutui taloudelliseen ahdinkoon taattuun sukulaistensa lainoja. Puukkomiehen öinen vierailu Helsingin-kämpän ovella oli kansalaisten pahan olon rajuihin oire.

83. Jussi Rannan haastattelu, 86.

84. Virpa Puiston haastattelu, 214. Ilkka Taipaleen haastattelu, 82–83. Kansanedustajana (sdp) 1971–1975, 2000–2007.

sen analyysit kääntyvät joissakin veteraanihaastattelussa vaikean mediasuhteen ruotimiseksi.

Tämän artikkelin alussa todettiin, että demokratiassa äänet ratkaisevat. Haastatteluaineiston kautta edustuksellisen demokratian toteuttajien ääni on tullut kuulluksi. Yksinkertaisin ja aseista-riisuvin selitys eduskunnasta putoamiselle lienee

yhä Matti Saarisen tokaisu – ”[...]kun paikallinen lehti kysyi, miksi putosit eduskunnasta, [sain] että sain liian vähän ääniä.”⁸⁵

VTT **Joni Krekola** on tutkija Eduskunnan kirjastossa.
Sähköposti: joni.krekola@eduskunta.fi

85. Matti Saarisen haastattelu, 58 (JKr 2016). Kansanedustaja (sdp) 1987–1991, 1995–2015.